

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 67 Yıl: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 67 Year: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number:
<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3796>

AİLE MAHKEMESİ UZMANLARININ EVLİLİĞİN DEVAMINA YÖNELİK ARABULUCULUĞA ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ*

EVALUATING THE EFFECT OF FAMILY COURT EXPERTS ON MEDIATION FOR THE CONTINUATION OF MARRIAGE

Tülin ZENGİN**

Öz

Dünya üzerinde boşanma oranlarının artmasına paralel olarak Türkiye’de de boşanma oranları hızla artmaktadır. Bu bağlamda boşanma öncesi önleyici hizmetler daha fazla önem kazanmaktadır.

Aile Mahkemelerinin kuruluş, görev ve yargılama usullerine dair 4787 sayılı Kanun 2003 yılı Ocak ayından itibaren yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanları Adalet Bakanlığı bünyesinde Aile Mahkemesi uzmanı olarak atanmaktadır.

İlgili kanunda ‘Koruyucu, Eğitici ve Sosyal Önlemler’ başlığında Aile Mahkemesi Uzmanlarının görev alanına giren konular açıkça ifade edilmiştir. Buna göre uzmanlar; ‘Evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri konusunda eşleri uyararak, gerektiğinde uzlaşmaya karar verebilir’ denmektedir.

Ayrıntılı bir şekilde değerlendirmeye çalıştığımızda aile bağlamları üzerinde farklı okumalar yapılabilecek ve yorumları çoğaltabilecek sosyal bir niteliğe sahiptir. Aile ve evlilik kurumunun mahkemelerde çok boyutlu sorgulanmaya imkân sağlanmasının çocuk, kadın ve erkek açısından değerlendirilmesi için gereken argümanlar araştırmada sorgulanmıştır. Fakat evlilik kurumu devam ettirilmeli mi sorusu göz ardı edilmiştir. Ailenin bağları ve bireyler arasındaki ilişkilerle açıklanamayacak devletin işleyiş politikaları ve bu kurumları sorgularken işin içine dâhil edilmesi gerekliliği araştırılmıştır.

Bu araştırmada, Aile Mahkemesi uzmanlarının Evliliğin Devamına Yönelik Arabuluculuğa Etkisi nitel bakış açısından değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Boşanma, Evlilik, Aile, Aile Mahkemesi, Koruyucu Hizmetler.

Abstract

Divorce rates are rapidly increasing in Turkey, in parallel with the increase divorce rate in the World. In this context, pre-divorce preventive services gain more importance.

“Law No. 4787” on about the establishment, duty and trial procedures of Family Courts entered into force in January 2003. In Turkey, psychologists, pedagogues and social workers are being assigned to the Family Court experts at the Ministry of Justice.

In the related law, under the title of ‘Preventive, Educational and Social Measures’ are clearly stated, as the issues that outlined within the tasks of the Family Court Experts. Accordingly, it can be said that the experts; ‘By warning the spouses about their obligations arising from the marriage union, they may decide to compromise when it is necessary’.

When we try to evaluate in details, the family has a social quality that can make different readings on the contexts and reproduce the interpretations.

The arguments required in courts for the evaluation of the multi-dimensional questioning of the family and marriage institution in terms of children, women and men were questioned in this research. However, the question of whether the institution of marriage should be continued, has been ignored. The functioning policies of the state, which cannot be explained by the ties of the family and the relations between individuals, and the necessity of inclusion in the questioning of these institutions were also investigated.

Keywords: Divorce, Marriage, Family, Family Court, Protective Services.

* Bu çalışma “Sosyal Hizmet Uygulamasında Evliliğin Devamına Yönelik Arabuluculuk” başlıklı doktora tezinin alan araştırmasının bir kısmı kullanılarak üretilmiştir.

** Yalova Üniversitesi, Sosyal Hizmet ve Sosyal Politika Doktora Öğrencisi, rtulinzengin@gmail.com

GİRİŞ

Aile her toplumu ayakta tutan en temel öge ve sosyal bir kurumdur. Boşanma ise aile birliğinin son bulmasıdır. Türk Dil Kurumu boşanma eylemini 'Eşlerden birinin boşanma ilamı almasıyla evlilik birliğinin son bulması' olarak tanımlar. Eşlerin uyumsuzluk, geçimsizlik, anlaşmazlık yaşadığı tüm durumlarda sonuç olarak başvuracakları eylem boşanmadır.

Aile bireylerinin birden fazla rolü olduğu günümüz teknoloji toplumunda, ailelerin günlük yaşamda zorluklar yaşaması yaygınlaşmıştır. Boşanma aile içindeki bireylerin tüm hayatına etki eden travmatik bir sorundur.

Bireyler boşanma sürecinde psikolojik, ekonomik, dini, hukuki, sosyal ve ilişkisel sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Buna rağmen literatürde boşanma öncesi destek sürecinin ele alınışı standardize edilmemiştir. Bu sebeple araştırmada eşlerin boşanma sürecinde yaşadıkları olumsuz deneyimlerde, müdahale yöntemleri yetersizliğinin arz odaklı koruyucu önleyici sosyal hizmet yaklaşımı temelinde incelenmesi amaçlanmaktadır.

Aileleri derinden etkileyen ve disiplinler arası değerlendirilmesi gereken boşanma deneyiminin Türkiye'de sosyal hizmet literatürüne konu olan aile mahkemelerinde yeteri kadar ele alınmadığı görülmektedir. Bu nedenle araştırma, sosyal hizmet literatüründe önemli bir yeri olan ailenin birlik ve bütünlüğünün korunması için aile mahkemesi hizmetlerini incelemektedir.

Aile Mahkemelerinde görev yapan uzmanların görev tanımlarının işlevselliğini ölçümlemeye yönelik bilimsel bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın ele aldığı konunun, evlilik birliğinin devamına yönelik uzlaştırma konusuna ve inceleme biçimine gelecekte verilmesi planlanan arabuluculuk eğitimleri için katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma sürecinde farklı il ve ilçelerdeki Aile Mahkemelerinde görev yapan 8 uzmanın görüşüne başvurularak katılımcı olmaları sağlanmış ve olgusal analiz yöntemi kullanılarak elde edilen veriler yorumlanmıştır.

1. ARAŞTIRMA

1.1. Araştırmanın Modeli

Özel uzmanlık mahkemesi olarak nitelendirilen aile mahkemelerinde değişik bilim dallarında eğitim almış uzmanların ekip olarak çalışarak, aile mahkemesinin alanına giren konularda ortak bilinç ile hareket etmeleri ve aldıkları bilgileri uygulamaya aktarabilmeleri oldukça önemlidir (Cılga, 2008,148).

Bu araştırmada, boşanma talebiyle mahkemeye başvuran çiftlerin yaşadıkları aile sorunlarında, evliliğin devamına yönelik arabuluculuğun etkisini ortaya koymak amacıyla olgubilim yöntemine başvurulmuştur. Ayrıca araştırılan olgu ile ilgili aile mahkemesi uzman davranışlarının ne olduğu anlaşılmasına çalışılmaktadır. Olgubilim yöntemi kullanılan araştırmada, Türkiye'de aile mahkemeleri uygulamalarında yaşanan fiziki şartların yetersizliği ve yürürlükteki kanunları uygulama sorunlarının aile mahkemesi uzmanlarının çalışmalarındaki arabuluculuğa etkisi ele alınmıştır.

Olgubilimin oldukça fazla uygulama biçimi bulunmasına rağmen yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak aile mahkemesi uzmanlarının öznel deneyimlerine öncelik verilmiştir.

Aile mahkemelerinde çalışacak uzmanların görevleri 2003 kabul tarihli ve 4787 sayılı Aile mahkemelerinin kuruluş, görev ve yargılama usullerine dair kanunun 5, 6 ve 7. Maddelerinde tanımlanmıştır. Altıncı maddenin a bendine göre uzmanlar gerekirse;

Madde 6- Aile mahkemesi, diğer kanunlardaki hükümler saklı kalmak üzere görev alanına giren konularda:

a) Evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri konusunda eşleri uyararak, gerektiğinde uzlaştırmaya karar verebilir (TBMM, 2013) demektedir.

Aile mahkemesi uzmanları tarafından aileyi mahkemeye getiren nedenler irdelenerek çiftlerin kendilerinin bile farkında olmadığı aslında çok basit çözülebilecek çatışmalar nedeniyle orda oldukları, yapılacak sosyal kişisel ve psikolojik çalışmayla ortaya konulabilir (Ceylan, 2016).

1.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evreni; Türkiye'de Adalet Bakanlığı bünyesinde, aile mahkemelerinde çalışan aile mahkemesi uzmanlarıdır. Bu uzmanlar sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve pedagoğlardan oluşmaktadır.

Araştırmanın örnekleme; aile mahkemelerinde görev yapan ve 2015-2017 tarihleri arasında ilgili kurumlarda gönüllü olarak yarı yapılandırılmış görüşme uygulanmasını veri toplama aracı olarak kabul eden aile mahkemesi uzmanlarından oluşmaktadır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Nitel çalışmanın amacı aile mahkemesi uzmanlarının görev tanımında belirtilen şekli ile "eşlerin uzlaştırılması" ve sağlanan koşulların koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler doğrultusunda gerçekleştirilme kapasitelerini ölçümlemektir. Taraflar dava sırasında karşılıklı iletişimle aşabilecekleri bir soruna sahiplerse; aile mahkemesi uzmanlarının, çiftlerin davadan vazgeçmesi yönünde uzlaştırma yoluna başvurma durumları sorgulanmıştır.

1.4. Araştırmanın Problemi

Nitel araştırma yöntemi açısından ele alındığında araştırmanın problemi, "Aile mahkemesi uzmanları gördükleri dava dosyalarında¹ evliliğin devamına yönelik aile danışmanlığı ve/veya arabuluculuk hizmeti vermekte midir?" şeklindedir.

1.5. Araştırmanın Soruları

Bu doğrultuda katılımcı uzmanlara 5 adet soru yöneltilmiştir. Sorulardan elde edilen veriler kategorilere ayrılmış, listelendikten sonra sonuçlar düzenlenmiştir. Aile Mahkemesi uzmanlarının cevapladığı sorular;

Soru 1: Almış olduğunuz hizmet içi eğitimlerin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

Görüşleriniz nelerdir?

Soru 2: Çalışma ortamınızda çiftlere özel görüşme yapabileceğiniz özel ve ayrı görüşme odasına/alana sahip misiniz? Teknik materyaller; bilgisayar, yazıcı, kırtasiye malzemesi gibi araçların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

Soru 3: Sosyal inceleme için çevresel faktörleri yerinde tespit edip, aileyi ziyaret etme esnasında güvenlik sorunu yaşıyor musunuz?

Soru 4: Aile Danışmanlığı sertifikasına sahip misiniz?

Soru 5: Görev tanımınızı biliyor musunuz? Görev tanımınız çerçevesinde; Size atanan dava dosyalarında mesleki bilgi ve becerinizi kullanarak tarafların boşanma nedenlerini ortaya koyuyor musunuz? Eğer aşılabilecek bir sorunsu çiftlerin davadan vazgeçmesi yönünde evliliğin devamına yönelik arabuluculuk/aile danışmanlığı hizmeti veriyor musunuz?

1.6. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Saha Çalışması Katılımcıları

Araştırmada İstanbul-Çağlayan, Kocaeli ve Gölcük adliyelerinin Aile Mahkemelerinde görev yapan çeşitlilik örnekleme yoluyla seçilmiş 3 psikolog, 1 pedagog ve 4 sosyal hizmet uzmanı toplam 8 kişi ile görüşülmüştür. Seçilen iller gönüllülük ve ulaşılabilirlik esasına göre belirlenmiştir. Maksimum çeşitliliğin sağlanabilmesi amacıyla, aile mahkemesi uzmanlarının görev yaptıkları şehirler ve mahkemeler açısından farklı şehirlerde çalışan uzmanlarla Marmara bölgesinde görüşme yapılmıştır.

Çalışma nitel bakış açısı ile ele alınmış ve araştırma etiği gereğince bulguları yorumlarken katılımcı uzmanlara "K 1, K 2" şeklinde numaralar verilmiştir. Çalışma grubu 5 kadın 3 erkekten oluşmaktadır. Aile mahkemesi uzmanlarının tamamının mesleki tecrübesi değişmektedir. Buna göre; uzmanlardan bir kişi 1 yıl tecrübeli/ yeni mezun, bir kişi 11 yıl, iki kişi 2 yıl, bir kişi 17 yıl, iki kişi 4 yıl ve bir kişi 7 yıllık mesleki tecrübeye sahip kişilerdir.

2. BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırma kapsamında, katılımcılar ile yapılan görüşmelerde beş temel soru yöneltilmiştir. Alınan cevaplar 'olumlu ve olumsuz' tarafları açısından kategorilere ayrılmıştır. Aile mahkemesindeki uzmanlarının evliliğin devamına yönelik arabuluculuk yoluyla çiftlerin uzlaşmalarına katkılarının tespitine yönelik yapılan araştırmada elde edilen bulgular şunlardır:

2.1. Veri Toplama Aracı ve Süreci

Araştırmanın amacı doğrultusunda bu nitel çalışmada veri toplama aracı olarak, aile mahkemelerinde çalışan aile mahkemesi uzmanlarının verdikleri hizmetlerde evliliğin devamına yönelik arabuluculuk odaklı hizmet verme durumlarını öğrenmek üzere bir soru formu ve uygulama sorunlarını ortaya koymak için hazırlanmış olan bir soru kâğıdı kullanılmıştır.

Tüm görüşmeler tez araştırması kapsamında araştırmacı tarafından 18 Mart 2015- 01 Şubat 2017 tarihleri arasında farklı zaman dilimlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme formunun hazırlanması ve uygulanma aşamasında, geçerliliği yüksek form, oluşmasına gayret edilmiştir. Yapılan görüşmeler not

¹ Kadına yönelik şiddetin dosya konusu olduğu davalar, uzlaştırma pratiğinde yeri olmadığından araştırmada hariç tutulmuş ve konu edinmemiştir.

alınarak kayıt altına alınmıştır. Araştırmanın güvenilirliği için tüm katılımcılara eşit davranılmıştır. Görüşme formunda yer alacak maddelerin tasarım aşamasında, geçerliliği yüksek form oluşturmak için aile mahkemeleri konulu yüksek lisans ve doktora tezleri taranmış ve buradan edinilen bilgiler ışığında görüşme sırasında sorulacak sorular planlanmıştır. Devamında aile mahkemesi uzmanlarının görüşlerine başvurulmuş ve gerekli düzeltmeler birlikte yapılmıştır. Uzmanlarla soruların son hali paylaşılmış, görüşleri alınmıştır. Eleştiriler ve öneriler dikkate alınmış hazırlanan soru metnine son şekli verilmiş ve mümkün olduğunca çok veri elde edilmiştir.

2.2. Aile Mahkemesi Uzmanları Tarafından Hizmet İçi Eğitimin Değerlendirilmesi

Birinci soru, bugüne kadar verilmiş hizmet içi eğitimin niteliği ve niceliği ile ilgilidir. Bugüne kadar verilen hizmet içi eğitim uygulamalarının niteliği hakkında aile mahkemesi uzmanlarının görüşleri alınmıştır. Aile mahkemesi uzmanlarının eğitim ihtiyaçlarını karşılama durumuna ilişkin görüşleri, eğitim ihtiyaçları, hizmet içi eğitimlere ilişkin önerileri sorgulanmıştır.

Almış olduğunuz hizmet içi eğitimlerin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Görüşleriniz nelerdir? Bu soru için görüş bildiren uzmanların düşünceleri şunlardır:

K1 S1: *Bir yıldır görev yapıyorum. Göreve başlarken bilgilendirme eğitimi aldım. Bunun dışında eğitim almadım. Ne zaman eğitim verileceğini bilmiyorum. Planlanmış bir eğitim takvimi yok. Benden tecrübeli çalışma arkadaşlarımdan yönlendirme talebinde bulunuyorum. Yılda iki kez eğitim verilirse uygulamada olumlu gelişmeler sağlanabileceği kanaatindeyim.*

K2 S1: *Meslekte on yedi yıldır görev yapıyorum. Daha önce bakanlık bünyesinde hizmet veriyordum. Hatırladığım kadarıyla yılda en fazla bir kez eğitim aldım. Önceki yıllar hiç eğitim almıyorduk. Eğitimler düzenli aralıklarla verilmiyor. Verilen eğitimler ihtiyaç analizine göre sağlanmadığı için konu bütünlüğü olmuyor. Bunun yanında eğitimler ihtiyaçlarımızı karşılamıyor. Bilgilerimi tazeliyorum.*

K3 S1: *Yedi yıldır görev yapıyorum, kurumdaki hizmet hayatım boyunca üç kez eğitim aldım. Şimdiye kadarki eğitimlerde aile ve çocuk ile ilgili görüşme tekniklerine ilişkin hukuki bilgiler, sosyal çalışma görevlilerinin görev ve sorumlulukları gibi konularda bilgi aldım. Teorik bilgi ihtiyacım karşılandı. Uygulama konusunda yeterli destek almadım.*

K4 S1: *On bir yıldır görev yapıyorum. Inter aktif katılım sağlamadığım eğitimler veriliyor. Sunumlar standart ve güncel değil. Mesleki eğitimden çok uzak sunumlarla bilgi veriliyor. Eğitim ne için veriliyor? Bu sorunun cevabı benim zihnimde net değil. Aldığımız bilgileri uygulamaya aktaramazsak verilen eğitimin bilgilerin hiçbir anlamı olmaz. Eğitimin en iyi tarafı eğitime katılan ve benimle aynı problemi yaşayan uzmanlarla konuşabilme imkânı bulmam.*

K5 S1: *İki yıldır görev yapıyorum. Bir kere hizmet içi eğitim aldım. Eğitim benim öğrenme ihtiyacımı karşıladı. Pratik ve somut bilgiler aldım ve notlar tuttum.*

K6 S1: *Dört yıldır görev yapıyorum. İki kere eğitime katıldım. Birkaç hukuki bilgi dışında lisans eğitimimde öğrendiklerimden farklı bir bilgi elde edemedim. Zaten ihtiyacım olduğunda sosyal inceleme raporu hazırlarken lisans eğitimi notlarıma bakıyorum.*

K7 S1: *Dört yıldır görev yapıyorum. İki defa eğitim aldım. İlk eğitim benim için faydalı idi. İkinci eğitim lisans eğitimimde öğrendiklerimin tekrarı idi. Sunum yapan akademisyenlerin şahsi donanımları verdikleri eğitimin kalitesini doğrudan etkiliyor.*

K8 S1: *İki yıldır görev yapıyorum. Bir kez eğitim aldım. Bu eğitimlerin daha fazla verilmesi gerekir. Mesleki eğitime çok fazla ihtiyaç duyuyorum. Eğitimlerin içeriği yetersiz kalıyor.*

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde;

Eğitim alma ve öğrenme ihtiyaçları tam anlamıyla karşılanmasa da uzmanların tamamı, verilen hizmet içi eğitim uygulamalarının varlığı hakkında olumlu görüşler bildirmişlerdir.

Katılımcılar bu zamana kadar almış oldukları eğitimlere ilişkin oldukça olumlu görüş bildirmelerinin yanında eğitimlerin geneline yönelik olumsuz görüş ve eleştirilerini de bildirmişlerdir.

Eleştiriler;

K2: *Eğitimler düzenli aralıklarla verilmiyor.*

K3: *Uygulama konusunda yeterli destek almadım.*

K4: *Sunumlar standart ve güncel değil.*

K6: *Lisans eğitimimde öğrendiklerimden farklı bir bilgi elde edemedim.*

K7: *Eğitimler üniversite eğitimimde öğrendiğim teorik bilgilerin tekrarı idi. Somut sorunlara uygulamalı pratik çözümler getirilmediğinden yetersiz buluyorum.*

K8: *Eğitimlerin içeriği yetersiz kalıyor.*

Katılımcıların neredeyse tamamı bu eğitimlerin azlığı ve bazı önemli eğitimlerin yoksunluğundan rahatsızlık duymaktadır. Hizmet içi eğitimlerde teorik bilgilere yer verildiği fakat uygulamaya yönelik sorunlar ve çözüm önerilerinin konu edinmediği ve süpervizör desteği alamadıkları anlaşılmaktadır.

Ayrıca aile mahkemeleri uzmanı olarak görev yapanların teorik çerçevedeki lisans düzeyinin ötesinde ve temel mesleki bilginin üstünde eğitime ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Aile Mahkemesi uzmanlarının bugüne kadar aldıkları eğitimlerde eğitim ihtiyaçlarını karşılamadıkları görülmüştür.

Hizmet içi eğitimlerde teorik bilgilere yer verildiği fakat uygulamaya yönelik sorunlar ve çözüm önerilerinin konu edinmediği ve süpervizör desteği alamadıkları anlaşılmaktadır. Neredeyse katılımcıların tamamı bu eğitim yoksunluğu durumundan rahatsızlık duymaktadır.

2.3. Aile Mahkemesi Uzmanlarının Fiziki Şartlarına Görüşme Odası ve Teknik Materyallere Erişimlerine İlişkin Bulgular

Çalışma ortamınızda çiftlerle özel görüşme yapabileceğiniz bir özel ve ayrı odaya/alana sahip misiniz? Bilgisayar, yazıcı, kırtasiye malzemesi gibi araçların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? sorusu yöneltilmiştir. Aşağıda aile mahkemesi uzmanlarının fiziki şartlarına ilişkin bulgular verilmiştir:

K1 S2: Çiftlerle görüşüp sosyal inceleme raporu hazırlayacağım özel bir görüşme odası tahsis edilmedi. Çalışma ortamımı diğer aile mahkemesi uzmanı arkadaşlarımla paylaşıyorum. Teknik donanım çalışma odasının içinde olduğundan materyallere ulaşmada sorun yaşamıyorum.

K2 S2: Özel bir görüşme odasına sahip değilim. Fakat kendi çalışma ortamımda çiftlerle görüşebiliyorum. Kapıyı kilitlemek zorunda kalıyorum. Teknik araçlara ulaşım ortak olduğu için zorluk çektiğim oluyor. Özel bilgisayarım var ama yazıcıyı ortak kullanıyoruz. Kırtasiye malzemelerine erişim için istek yapıyoruz.

K3 S2: Çiftlerle görüşeceğim ekstra bir görüşme odası olmasa da kendi çalışma odamda tek çalıştığım için görüşmelerimi odamda yapıyorum. Teknik materyallere erişim sıkıntısı yaşamadım.

K4 S2: Görüşme odası yok. Fakat kendi çalışma odamda birebir görüşme yapabileceğim ortama sahibim. Yazıcı gibi teknik materyalleri kurum içinde ortak kullanıyoruz.

K5 S2: Görüşme odasına sahip değilim. Çoğu zaman sadece dosya üzerinden inceleme raporu hazırlıyorum. Teknik materyaller çalışma odamızda mevcut.

K6 S2: Aile mahkemesi uzmanları olarak görüşme odasına sahip değiliz. Teknik donanım konusunda sıkıntı yaşamıyoruz.

K7 S2: Yeni bir binada hizmet verdiğimiz için bazı imkânlarımız ve donanım konusunda rahatız. Görüşme odası özel olarak tahsis edilmiş fakat teknik araçlarda eksiklerimizi tamamlarken uzun zaman beklediğimiz oldu.

K8 S2: Özel bir görüşme odası var. Fakat teknik araçlara ulaşmada bazen sıkıntı yaşıyorum.

Terapi odasının gerçekliği psikoloji biliminde, tedavinin şartları açısından gerekli görüldüğü fiziki bir iletişim aracıdır. Sorun çözümü için ilişki kurma ihtiyacı üzerine inşa edilen görüşme odasında aile mahkemesi uzmanı, müracaatçı ile arasında kurduğu ilişkisinde ikili iletişimin tüm olanaklarını kullanır. Güven esastan hareketle kelimeler, jest ve mimikler üzerinden inşa edilen bu ilişki kurma sürecinde müracaatçı arabuluculuğu tecrübe eder. Kendi sorununu analiz ettiği eşsiz bir deneyim kazanır.

Aile mahkemesi uzmanlarının yarısından fazlasının ayrı bir görüşme odasına erişimlerinin olmadığı ve ikili görüşme sorunu yaşadığı verilen cevaplarda görülmektedir. Aile mahkemesi uzmanlarının fiziki şartları incelendiğinde genel olarak sistemli bir yapı üzerinden danışmanlık hizmet vermedikleri görülmüştür. Yeni kurulan aile mahkemelerinde ise görüşme odası problemiyle karşılaşmadıkları gözlenmiştir.

Katılımcılar görüşme odasının varlığına ilişkin görüşlerinin yanında, teknik donanım ve araçlara erişime yönelik görüş ve eleştirilerini de bildirmişlerdir;

K2: Kırtasiye malzemelerine erişim için istek yapıyoruz.

K4: Yazıcı gibi teknik materyalleri kurum içinde ortak kullanıyoruz.

K7: Teknik araç eksikliklerimizi tamamlarken uzun zaman beklediğimiz oluyor.

K8: Teknik araçlara ulaşmada bazen sıkıntı yaşıyorum.

Aile mahkemesi uzmanlarının yarısından fazlasının verdikleri cevaplara göre pratik ve hızlı bir erişim sağlamada sorun yaşansa da genel olarak materyale ulaşma sorunu yaşamadıkları tespit edilmiştir.

2.4. Sosyal İnceleme Esnasında Aile Mahkemesi Uzmanlarının Aile Ortamında Yaşadıkları Güvenlik Sorunu

Sosyal inceleme için çevresel faktörleri yerinde tespit edip, aileyi ziyaret etme esnasında güvenlik sorunu yaşıyor musunuz?

K1 S3: *Sosyal incelemede güvenlik sorunu yaşıyorum. Aileleri ziyaret ettiğimde her zaman bir çekinme duygusu hissediyorum. Yanıma tahsis edilmesi gereken güvelik elemanını talep etsem de olumlu yanıt alamadım.*

K2 S3: *Sosyal incelemede güvenlik elemanı atanmadığı için güvenlik sorunu yaşıyorum. Bu sebeple bazı aileleri bilerek ve isteyerek ziyaret etmiyorum. Hazırladığım sosyal inceleme raporuna gerekçe olarak 'güvenlik gerekçesiyle' ibaresi ekliyorum.*

K3 S3: *Güvenlik sorunu yaşıyorum.*

K4 S3: *Güvenlik sorunu uzun yıllardır giderilmedi. Bazı incelemelere gidemiyoruz. Bu sebeple sosyal inceleme raporları eksik kalıyor.*

K5 S3: *Çalıştığım süre içerisinde şu zamana kadar güvenlik problemi yaşamadım.*

K6 S3: *Güvenlik personeli birimizde çalışmıyor. İstek yapmak gerekiyor. Sosyal inceleme raporunu hazırlamamız gereken sürede atama yapılmadığından genelde rapor ya ziyaret yapılmadan gerçekleşiyor. Ya da aile ziyaretleri çevresel koşulların araştırılması için kısa tutuluyor.*

K7 S3: *Güvenlik problemi yaşamadım. Güvenlik problemi yaşayacağım aileleri ziyarete gitmedim. Sosyal inceleme raporu hazırlarken güvenlik personeli ile çalışmadım.*

K8 S3: *Güvenlik sorunu yaşamadım. Aile görüşmelerinde güvenlik problemine rastlamadım.*

Güvenlik personeli ile sosyal inceleme ziyareti yapma ihtiyacı duymadım.

Aile mahkemesi uzmanları sosyal inceleme yapmak için davaya konu olan aileleri gerekli gördükleri durumlarda ziyaret etmektedirler.

'Aile destek hizmetlerinde aile mahkemesi uzmanlarının rolü ve karşılaştıkları engeller' konulu Aile Şurasında Yüksel'in aile mahkemesi uzmanlarıyla ilgili şu ifadeleri yer almıştır; Sosyal inceleme ve araştırmanın adliye dışı uygulamalar kapsamında değerlendirilmeyerek aile mahkemesi uzmanları hakkında güvenlik önlemi alınmadığı ve bu konuyla ilgili gerekli yasal düzenlemenin olmadığı tespit edilmiştir (Yüksel, 2008,46).

Katılımcıların önemli bir kısmı bu ziyaretler esnasında güvenlik sorunu yaşadıklarını ifade etmiştir. Aile mahkemesi uzmanlarının yarısından fazlasının bu sorunu yaşadığı cevaplar incelendiğinde görülmektedir. Aile mahkemesi uzmanları, sosyal incelemelerde kullanmak üzere tahsis edilmiş özel bir aracın varlığından yoksundurlar. Sosyal incelemeler gerçekleştirirken uzmanlara eşlik edecek bir kolluk kuvvet veya güvenlik görevlisinin olmaması eksiklik ve iş güvenliği açısından önem/tehlike arz etmektedir.

2.5. Aile Mahkemesi Uzmanlarının Aile Danışmanlığı Sertifikasına Sahip Olma Durumu

Aile Danışmanlığı sertifikasına sahip misiniz? sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Aşağıda aile mahkemesi uzmanlarının aile danışmanlığı sertifikasına sahip olma durumlarına ilişkin bulgular verilmiştir:

K1 S4: *Aile Danışmanlığı sertifikasına sahibim.*

K2 S4: *Aile Danışmanlığı sertifikasına sahip değilim.*

K3 S4: *Aile Danışmanlığı sertifikasına sahip değilim.*

K4 S4: *Aile Danışmanlığı sertifikasına sahip değilim.*

K5 S4: *Aile Danışmanlığı sertifikasına sahip değilim.*

K6 S4: *Aile Danışmanlığı sertifikasına sahip değilim.*

K7 S4: Aile Danışmanlığı sertifikasına sahip değilim.

K8 S4: Aile Danışmanlığı sertifikasına sahibim.

Aile danışmanlığı sertifika eğitimini tamamlayanların T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı tarafından aile danışmanı olarak istihdam edilmesi: 04.09.2012 tarihli 28401 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Buna göre; "Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği ile getirilen "Aile Danışmanlığı" (Mevzuat, 2012) kamu kurumlarında geçerli olan bir kadro değildir.

‘T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığından aile danışmanlığı sertifika programları hakkında kamuoyuna bir duyuru yapılma ihtiyacı doğmuştur. Bakanlığımızın kendi birimleri dışında sunulan aile danışmanlığı hizmetlerini düzenlemek için ilgili yönetmelikte sınırları tanımlanmıştır. Bakanlığımızın aile danışmanlığı sertifikası olanları "aile danışmanlığı" adı altında bir kadro için istihdam etmesi mümkün değildir’ ifadeleri yer almaktadır. Bu açıklama gereği, Adalet Bakanlığı bünyesinde istihdam edilen aile mahkemesi uzmanları için de aile danışmanlığı şartı aranmamaktadır. Ancak evliliğin devamına yönelik arabuluculuk hizmeti verecek olan uzmanların aile danışmanlığı eğitimi almadan yapacakları müdahale teorik bilgidен uzak bir hizmet verilmesine neden olacaktır.

2.6. Aile Mahkemesi Uzmanlarının Görev Tanımları Çerçevesinde Aile Danışmanlığı Hizmeti Verme Durumu

Görev tanımınızı biliyor musunuz? Görev tanımınız çerçevesinde; size atanan dava dosyalarında² mesleki bilgi ve becerinizi kullanarak tarafların boşanma nedenlerini ortaya koyup aşılabilir bir sorunsu çiftlerin davadan vazgeçmesi yönünde evliliğin devamına yönelik arabuluculuk/aile danışmanlığı hizmeti veriyor musunuz? sorusuna katılımcılar aşağıda yer alan cevapları vermişlerdir;

K1 S5: Görev tanımını biliyorum. Bu zamana kadar aile danışmanlığı hizmeti vermedim.

K2 S5: Görev tanımını biliyorum. Yaptığımız görev, bağlı bulunduğumuz aile mahkemesine göre değişiklik arz ediyor. Bu zamana kadar aile danışmanlığı hizmeti verdim. Bazı davalarda ailelerin davadan vazgeçmeleri adına arabuluculuk vazifesini üstlendim.

K3 S5: Görev tanımını biliyorum. Bazı davalarda ailelerin fark etmedikleri durumları anlayıp davadan vazgeçmeleri için arabuluculuk hizmeti verdim.

K4 S5: Görev tanımını biliyorum. Evliliğin devamı adına arabuluculuk hizmeti verdim.

K5 S5: Görev tanımını biliyorum. Arabuluculuk hizmeti vermedim.

K6 S5: Görev tanımını biliyorum. Aile mahkemelerinde hâkimin tavrına göre görevlerimiz değişiklik gösteriyor. Bazı davalarda çiftler için arabuluculuk hizmeti verdim.

K7 S5: Görev tanımını biliyorum. Aile danışmanlığı veya arabuluculuk hizmeti vermedim.

Böyle bir görevim olduğunu düşünmüyorum.

K8 S5: Görev tanımını bilsem de uygulamada görev tanımı dışında farklılıklar oluyor.

Aile danışmanlığı sertifikam olmasına rağmen aile danışmanlığı hizmeti vermedim.

Koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler kapsamında Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunda Aile mahkemesi uzmanlarının görevleri arasında uzlaştırma konusu belirtilmiştir;

Madde 6.- Aile mahkemesi, diğer kanunlardaki hükümler saklı kalmak üzere görev alanına giren konularda:

a) Evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri konusunda eşleri uyararak, gerektiğinde uzlaştırmaya karar verebilir.

Usul hükümlerinde ise;

Madde 7. - ‘Aile mahkemeleri, önlerine gelen dava ve işlerin özelliklerine göre, esasa girmeden önce, aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması bakımından eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit ederek bunların sulh yoluyla çözümünü, gerekli durumlarda uzmanlardan da yararlanarak teşvik eder. Sulh sağlanamadığı takdirde yargılamaya devam olunarak esas hakkında karar verilir.’ ifadeleri yer almaktadır. Katılımcılar uzlaşma konusunda her dava dosyasında yardımcı olmadıklarını ifade etmişlerdir. Aile mahkemesi uzmanlarının ifadelerinden böyle bir uygulamanın standardize edilmediği, bireysel inisiyatif olarak hizmet verildiği görülmektedir.

Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun dışında uygulama esaslarına yönelik bir yönetmeliğin olmaması karşımıza bir eksiklik olarak çıkmaktadır. Adalet Bakanlığı

² Aile mahkemelerinin kuruluş, görev ve yargılama usullerine dair 4787 sayılı kanuna göre, aile mahkemesi uzmanları mahkemelere bağlı çalışmaktadırlar. Dava dosyaları hâkim tarafından uzmanlara atanmaktadır.

bünyesinde görev yapan uzmanların mesleki sınırlarının belirlenmemiş olması, görev tanımlarının yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle işleyişin nasıl olması gerektiği ile ilgili uygulama sorunları görülmektedir.

Adalet Bakanlığına boşanma istemiyle başvuran bireylere ve çiftlere kanunlar çerçevesinde hizmet verilmektedir. Hâkim tarafından incelenen dosyalar gerekli görüldüğü takdirde aile mahkemesi uzmanlarına iletilmektedir.

Türkiye'de arabuluculuğun yürürlüğe girmesiyle birlikte boşanma kolaylaşmıştır. Hâlbuki evliliğin devamına yönelik arabuluculuk aile danışmanlığını içermektedir. Çiftlerin uzlaşmasına dair uygulamada açıkça belirtilen esaslar bulunmadığından aile mahkemesi uzmanları çalışmalarında sosyal inceleme raporu sunmanın ötesine geçememektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Literatür taramasında aile mahkemelerinde çalışan aile mahkemesi uzmanlarının, evlilik birliğinin devamına yönelik arabuluculuk kapsamında çalışılmış bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırmanın değerlendirilmesi kısmında bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Aile mahkemeleri esasen ailenin ve çocuğun korunmasını sağlamak için etkili tedbirler almakla görevlidir ve aile hukukundan kaynaklanan davalara bakmakla yükümlü özel mahkemelerdir. Aile birliğinin devamı için gerekli görürse uzlaştırma, boşanma, mal paylaşımı, çocuk velayeti, nafaka, aile bireylerinin şiddete karşı korunma tedbirleri gibi davalar hakkında yargılama görevi aile mahkemelerine aittir.

Türkiye'de mahkemeler sulh ve asliye hukuk mahkemeleri olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bu iki genel mahkeme dışında kalan aile mahkemeleri ise belirlenmiş davalara bakmak üzere 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun ile kurulmuş özel mahkeme statüsündedir. Kanuna göre her aile mahkemesinde birer psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı uzman olarak görevlendirilmelidir. Ancak Türkiye'de pedagoji bölümü eğitimi psikoloji bölümünde verilmektedir. Ayrıca ülkemizde öğrencinin uzman olması için yüksek lisans eğitimi almış olması şartı vardır. Yeni mezun psikoloji, sosyal hizmet, felsefe, sosyoloji bölümü gibi alan mezunları kamu personeli seçme sınavı ile puanlarına göre lisans düzeyinde atanmışlardır.

Uzmanların görevi; davanın esasına girilmeden önce veya davanın görülmesi sırasında, mahkemece istenen konular hakkında taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yapmak ve sonucunu bildirmek, Hâkimin gerekli gördüğü hallerde duruşmada hazır bulunmak, istenilen konularla ilgili çalışmalar yapmak ve görüş bildirmek, mahkemece uzmanlık gerektirmesi nedeniyle verilen diğer görevleri yapmaktır (Doğan, 2019). Araştırmada aldıkları eğitim verdikleri hizmet için yetersiz olduğu düşüncesiyle uygulama içi eğitimler sorgulanmış ve süpervizörlük konusu irdelenmiştir.

Aile mahkemelerinde hakimler, sosyal çalışmacıdan sosyal inceleme raporları talep etmektedirler. Hakimler hüküm öncesi dava dosyasını inceleme sürecinde, gerekli gördükleri davalarda dosyaları inceleyip ve rapor sunmaları için sosyal çalışmacıya iletmektedirler. Hazırlanan raporlar aracılığıyla sosyal çalışmacılar mahkemelere, tarafların psiko-sosyal durumlarını analiz eden belgeler sunarak hükmün en isabetli şekilde verilmesinde rol oynamaktadırlar. Bu raporlar sayesinde tarafların ihtiyaç duydukları hizmetler mahkemeler tarafından daha derinlemesine değerlendirilebilecek bir duruma gelecektir. Çiftlerin boşanma sürecindeki durumlarını mahkeme önüne sermek, çiftlerin çocuklarının velayetinin hangi tarafta kalmasının çocuk için ideal olacağı konusunda mahkemeye ek bilgi vermek de görevleri arasındadır (Özkaya, 2017). Araştırma sonuçları yorumlanırken sosyal çalışmacının aile mahkemelerindeki görevi dikkate alınarak, konuyla ilgili literatür bilgi, araştırmada elde edilen bulgularla karşılaştırılarak aşağıda verilmiştir.

Mahkemelerin iş yüküne göre çalışan personel sayısı değişkenlik gösterse de standart uygulamada aile mahkemesi uzmanı unvanı ile sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve pedagoglar çalışmaktadır. Sosyal çalışmacıların iş yükü/ yoğunluğuna göre dava dosyaları üzerinde sosyal inceleme raporu hazırlanmaktadır. 4 yıllık lisans düzeyinde psikoloji ve sosyal hizmet bölümü mezunlarının Kamu Personeli Seçme Sınavı puanı ve mülakat ile atandıkları görülmüştür. Personel alımlarında alanda uzmanlık seviyesi aranmamaktadır. Boşanma davaları aile birliğini temsil etmesi sebebiyle önemli dosyalardır. İnceleme raporları bu sebeple de önem arz etmektedir. Örneğin; Çocuk velayetinin hangi tarafta kalması gerektiği konulu bir incelemede çocuk için en ideal durum gözetilmeden hazırlanacak rapor karara etki edecektir. Aile mahkemesindeki eğitimin yeterliliği konusunda tüm eğitimlerin hizmet

içi eğitim kapsamında verildiği ve sosyal inceleme raporu hazırlama odaklı olduğu görülmüştür. Destekleyici bir süpervizör eğitimini alamadıkları tespit edilmiştir.

Uzmanlar raporları, dava dosyalarını inceleyerek, mülakat ya da gözlem yoluyla hazırlamaktadırlar. Mülakatlarda fiziki şartların uygunluğu araştırılırken gözlem için yapılması öngörülen keşif ziyaretlerinin güvenilirliği sorgulanmıştır. Yeni kurulan aile mahkemelerinde fiziki şartların daha uygun olduğu bulgulara yansırken mülakat için özel oda ihtiyacından yoksunluk gözlenmiştir. Keşif öncesi gerekli hazırlıklar içinde bir güvenlik görevlisinin uzmana refakat etmesi gerekliliği mahkemelerce göz ardı edilmiştir. Keşif esnasında davaya konu olan ve dinlenmesi gereken kişilerin yanına giderken araç tahsis edilmesi de başka bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Keşif gerektiren dosyaların keşfe hazırlanma sürecinde yaşanan bu sorunlar gözlem yoluyla rapor hazırlanmasını imkânsız hale getirmektedir. Diğer taraftan yaşanan başka önemli sorun ise görev tanımı belirsizliğidir. Hâkim tarafından talep edildiği sürece aile mahkemesi uzmanları davaya ilişkin rapor hazırlamakla yükümlüdürler. Ancak bu görev tanımı rapor sunmanın ötesine geçemediğinden evliliğin devamına yönelik arabuluculuk aile mahkemelerinde yürütülmeyen bir uygulamadır.

Aile kurumu dağılırken çok boyutlu sorgulanması gereken bir yapıya sahiptir. Aile birliğinin devam etmemesi için çiftler mahkemelere başvurduklarında tüm dinamiklerin sorgulanmasına imkân sağlayan bir sistemin varlığı işlevsel hale getirilmelidir.

Ailenin, Türk toplumunda kurum olarak çok yönlü etkilerinin olması, geleneksel birlik beraberliğin devamı ve bireyselliğin dinamizm olarak kabul görmesinden çok geleneksel birliktelik ögesine meşruiyet zemini hazırlamasından kaynaklanmaktadır. Toplumsal ahlâki kodlarla ilişkili bu durum, toplumun en küçük parçası olarak kabul edilen aile düzenin, ailede yaşayan fertler için normal bir yaşantının garantisini olarak görülmesidir. Bu nedenle bu kurumun devam etmesinin nedenleri sadece mikro planda değil toplum ölçeğinde de farklı ve önemli sebepleri barındırmaktadır. Aile içindeki roller, ebeveyn olma, kadınlık, erkeklik, çocuk rolü gibi farklı dinamiklerle birlikte değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Ceylan, Cesur (2016). *Aile Mahkemelerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları*. 01.01.2019, http://www.sosyalhizmetuzmani.org/ailemahkemeleri_shuz.htm, (09.12.2019)
- Cılga, İ. (2008). *Aile Mahkemelerinde Çalışma Yöntemi*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayınları. s. 155.
- Doğan, Baran (2019). *Aile Mahkemesi Nedir?*. İstanbul: 01.01.2019, <https://barandogan.av.tr/blog/medeni-hukuk/aile-mahkemesinin-gorevi-ve-baktigi-davalar-nedir.html>, (18.10.2019)
- Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği* (2012). 04.09.2012 <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.16567&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch>, (02.12.2019)
- Özkaya, Mehmet Can (2017). *Adalet Sistemine Yardımcı Bir Meslek Olarak Sosyal Hizmet Uzmanı/Sosyal Çalışmacılar*. 01.01.2017, http://sosyalhizmetuzmani.org/adalet_sistemi_sc.htm, (05.11.2019)
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2010). *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Özürlülerin Bakımı, Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine Dair Yönetmelik*. 3.09.2010, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/09/20100903-4.htm>, (05.11.2019)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi (2003). *Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun*. 9.1.2003, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4787.html>, (08.10.2019)
- Yüksel, Neşe Doğan (2008). *Aile Destek Hizmetinde Aile Mahkemesi Uzmanlarının Rolü ve Karşılaştıkları Engeller*. Aile Destek Hizmetleri Bildirileri, TC. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. İstanbul: V. Aile Şûrası, s. 382., 07.11.2008, <http://www.ailesurasi.gov.tr/yayinlar.asp>, (05.11.2019)